

PETKİM'İN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİN CARİ AÇIK VE KAMU YARARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Petkim Satışının Cari Açığa Etkisi

Devlet Bakanı Mehmet Şimşek, Dünya Ekonomik Forumu için bulunduğu Davos'ta yaptığı açıklamada, "Cari açık yaratan sektörlerden biri petrokimya. O nedenle Petkim özelleştirilmesindeki kamu yararı ortada" diyerek Türkiye'nin tek petrokimya tesisi olan Petkim'in satışında, kamu yararı olduğunu iddia etmiştir.

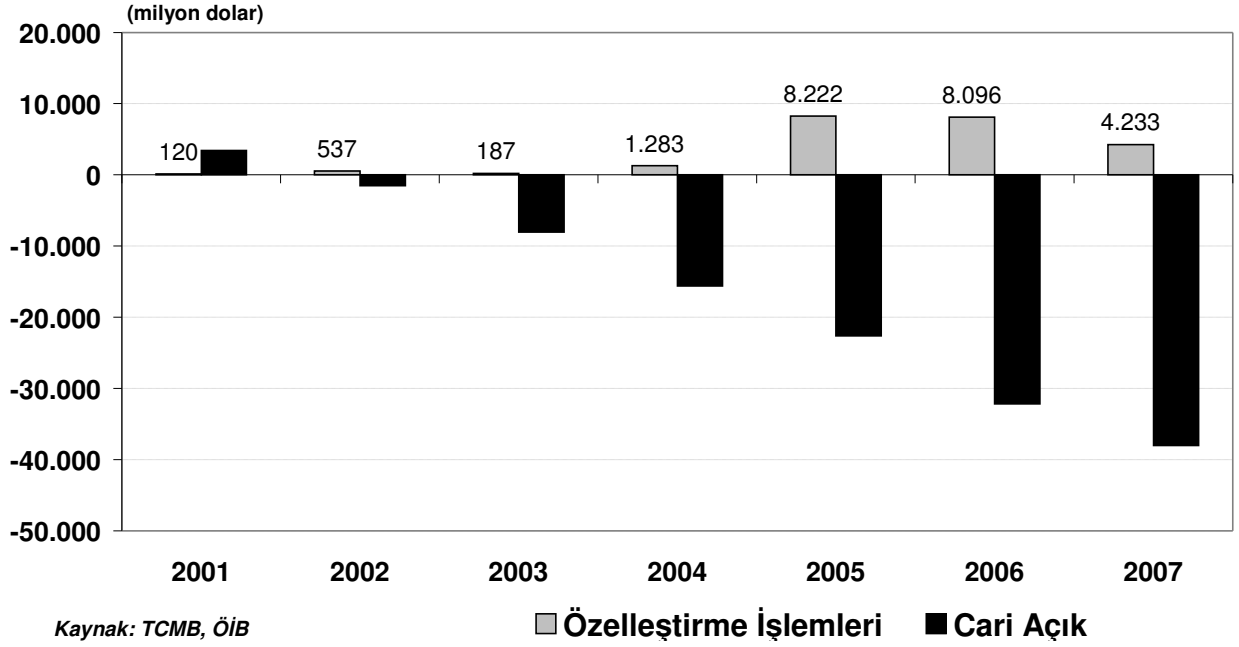
Türkiye ekonomisinin en büyük sorunlarından biri, yüksek cari açığa sahip olması ve ekonominin bu açığı finanse edebilmeye odaklanmasıdır. AKP hükümeti, 2002 yılından bu yana açığın finansmanı için ülkemizi her yıl daha borçlu hale getirmiştir. Türkiye'de reel faizin dünyanın en yüksek oranına sahip olması, bu politikayı hem tetiklemiş hem de kolaylaştırmıştır.

Özelleştirme politikaları ise AKP hükümetinin dış kaynak sağlamak için başvurduğu bir diğer uygulama olmuştur. AKP döneminde ülkemizin en önemli kuruluşları, Telekom, Tüpraş, Erdemir ve Tekel satılmış, kamu birçok sektörden çekilmiştir. Rafinaj, gübre, telekomünikasyon, demir-çelik gibi sektörlerde yatırım ve üretim kararları, tamamen yerli ve yabancı sermayeye bırakılmıştır. AKP hükümeti, TMSF satışları hariç, 22,5 milyar dolarlık özelleştirme işlemine imza atmıştır. Söz konusu dönemde, Türkiye'nin toplam borcu ise 2001 yılında 198 milyar dolar düzeyinden, 2007'de 456 milyar dolara kadar yükselmiştir.

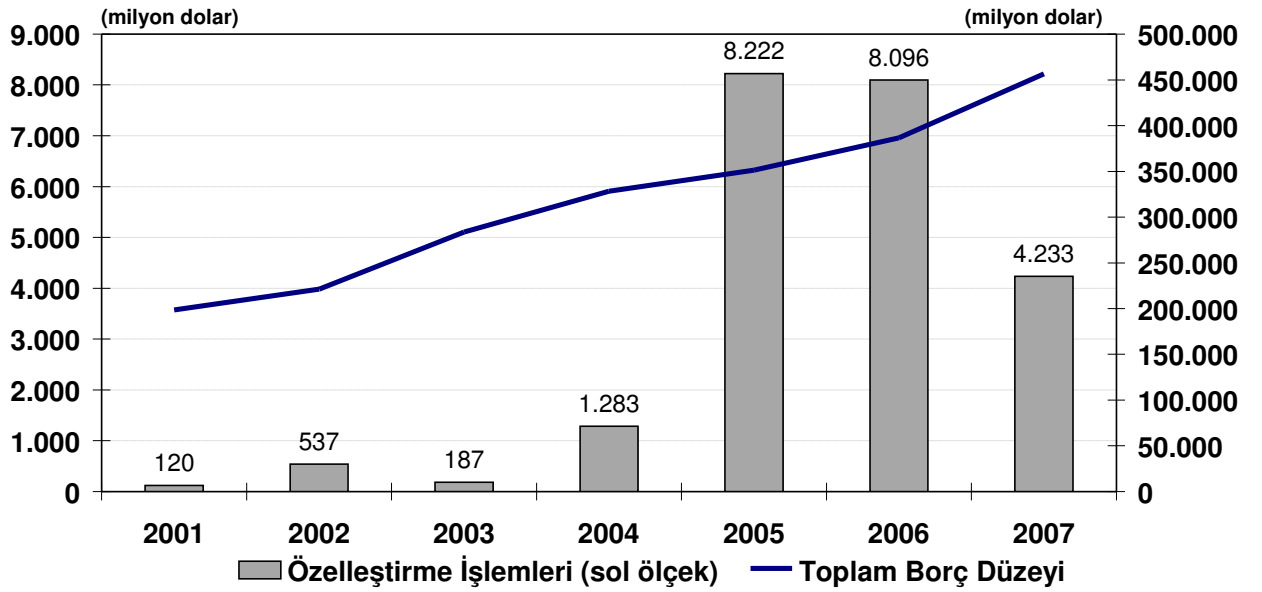
Cari açığın finansmanı için başvuru olan bu politikaların, ekonominin yapısal sorunu olan cari açığı, kalıcı ve giderek finanse edilemez bir noktaya doğru taşıdığı görülmektedir. Cari açık 2007 yılında, 38 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Cari açığın en önemli bileşeni olan dış ticaret açığı ise 2007 yılında bir önceki yıla göre % 16,3 oranında artarak 62,8 milyar dolara yükselmiştir. 2001 ekonomik krizinde, cari açık GSYİH'in % 5'i düzeyine ulaşmıştı. Bugün ise hükümet programında bu oran, 2008 yılında % 7,5'i seviyesinde beklenmektedir. AKP hükümeti döneminde cari açıkta gelinen bu tablo, aynı zamanda özelleştirme ve borçlanmanın en hızlı gerçekleştiği yıllarda olmuştur.

2002-2007 yılları arasında, ülkemizin en büyük kamu kuruluşları elden çıkarılırken, çizelgelerde de görüldüğü gibi, cari açık da rekor seviyelerde yükselmiştir. Aynı dönemde, Türkiye ekonomisinin borçluluğu da katlanarak artmıştır.

Yıllara Göre Özelleştirme İşlemleri ve Cari Açık

Yıllara Göre Özelleştirme İşlemleri ve Toplam Borç Düzeyi

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun (DİDDK), 27.12.2007 tarihinde Petkim'in %51'lik kamu payının özelleştirme sürecini "kamu yararına aykırılık" gerekçesiyle durdurmasının ardından, başta hükümet olmak üzere sektör temsilcileri, köşe yazarları ve bazı bürokratlar Petkim'in satışı ile cari açık arasında ilişki kurmuş, Petkim'in satılmasının kamu yararına olduğu iddia edilmiştir. Bu açıklamalarda petrokimya sektörünün cari açığı büyüten sektörlerden olduğu belirtilmiştir.

Petkim, çeşitli ürünlerde farklı oranlarda olmak üzere, Türkiye petrokimya ürünleri gereksiniminin % 30 ile % 50'si karşılamaktadır. Petkim'in ana hammadde girdisi nafta ham petrol ürünü olduğundan büyük ölçüde ithal edilmektedir. Petkim'e nafta veren Tüpraş, kurşunsuz benzin üretmeye başladığından beri Petkim'e sınırlı ve düşük miktarda hammadde vermeye başlamıştır. İthal hammadde girdisi ile üretilen Petkim ürünleri, Türkiye pazarına verildiği için ihraç edilememektedir.

Bu durum, Petkim kompleksinin ekonomide yarattığı doğal sonuçtur. Dış girdi ile iç üretime katkı yapan ve ürünü ihraç edilmeyen kamu ya da özel her kuruluş, doğal olarak, cari açığı büyütmemektedir. Kaldı ki, ülkenin o konudaki gereksinimi devam ediyorsa, Petkim gibi bir kuruluşun ülkede bulunmaması, bulunmasından daha fazla cari açığa yük bindirecektir. Görüldüğü gibi ülkemiz petrokimya sektöründe odaklanılması gereken konu pazardaki arz açığıdır. Türkiye'nin sektörde yeni yatırımlara ve yeni Petkim'lere gereksinimi bulunmaktadır.

Petkim, üretime devam ettiği sürece ithal hammadde girdileri için döviz gereksinime duyulacaktır. Hammaddeler için ödenen döviz ise cari açığı artırıcı bir etkiye sahip olacaktır. Ancak, Petkim kâr ettiği sürece bu kâr kamu geliri olarak hesaplara geçecek ve kamusal tercihler doğrultusunda kullanılacaktır. Petkim'in yarattığı katma değer ise, yurt içinde üretilmiş olduğundan, milli gelire dahil olacak ve, bu boyutuyla, cari açığın büyümesine engel olacaktır. Başka bir deyişle, Petkim kompleksi olmayıp, tüm ürünler son hali ile ithal edilmiş olsa idi, tüm katma değer yurt dışına transfer edilmiş ve tüm katma değer kadar cari açığa yük bindirilmiş olacaktı. Petkim'in ülkede bulunması ve üretimin yurt içinde gerçekleştirilmesi durumunda, sadece ithal girdiler kadar döviz kaybı yaşanmakta, içeride yaratılan katma değer cari açıkta tasarruf edilmiş olmaktadır. Ayrıca, özel sektörün kârlı bulmadığı durumda üretimden vazgeçmesi sıkça yaşanan bir uygulamadır.

Türkiye gibi ham petrol ihtiyacını ithalatla karşılayan ülkeler açısından, ithal edilen ham petrolün son damlasına kadar kullanılarak, yüksek katmadeğer yaratan rafinaj ve petrokimya sektörlerinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sektörlerdeki nihai ürünlerin mümkün olduğunca yerli üretim ile karşılanması esas olmalıdır.

AKP hükümetinin, cari açığı finanse etmek için başvurduğu özelleştirmelerden biri olan Petkim'in satışı ve özel kesime devri, açıktır ki, bir yıllık geliri ile o yılın cari açığını hafifletmektedir. Ama bu, sadece bir yıla mahsus bir durumdur. Petkim'in özel kesime satışı halinde, satış yılında cari açığın finansmanında bir yıllık bir rahatlama olacak, ama müteakip yıllarda, Petkim'in ithal girdisi kadar cari açığa yük binmeye

devam edecektir. Ayrıca özelleştirme sonrası, kuruluşun kâr etmesi durumunda bu kâr, kamu geliri olarak elde edilmeyecektir. Eğer Petkim yabancı sermaye tarafından satın alınırsa, kârın büyük kısmı yurt dışına transfer ediliyor olacağından, Lâtin Amerika ülkelerinin çoğunda olduğu gibi, carî açığa bugünkünden çok daha büyük yük yıkılmış olacaktır.

“Petkim’in satışında kamu yararı vardır” iddiasının dayandığı kabullerden biri de, tesisin satışı sonucunda ülkemizin petrokimya üretim kapasitesinin yapılacak yatırımlarla artacağıdır. Hem Petkim’in kapasitesini artıracığı hem de satıştan sonra sektöre yeni yerli ve yabancı yatırımlar yapılacağını varsayan bu görüş, dayanaksızdır.

Petkim’in satışı sonucunda, kompleksin olağanüstü boyutlarda büyütülerek, ülkenin gereksinimi üzerinde üretime geçmesi ve ihtiyaç fazlasını ihraç ederek carî açığın küçültülmesine katkı yapması düşük bir olasılıktır. Yıllardır pazar açığı olmasına rağmen yerli ve yabancı sermayenin yatırım yapmadığı sektörde, özelleştirme sonrasında yatırım patlaması beklemek büyük bir saflık olacaktır. Kaldı ki, büyük kaynak gerektiren bu yatırımlar için kredi bulmak da özel sektör açısından, dünya ekonomisinde değişen koşullar nedeniyle giderek güçleşmektedir.

Petkim’in özelleştirme sonrası kapasitesinin yükseltilmesi mümkün olmakla birlikte, bu yatırımın sektörün dışa bağımlılığını azaltması, uzun dönemde gerçekleştirilecek bir durumdur. Kaldı ki, böyle bir olasılığın özelleştirme mantığı ile hiçbir organik bağı da söz konusu değildir. Petkim özelleştirilmeden de, kamu veya özel kesim tarafından benzerleri kurularak, petrokimya ürünleri ihracatı artırılabilir ve carî açığın küçültülmesinde bu şekilde etkili olabilecektir.

Diğer yandan, Petkim ancak kamu kesiminde kaldığı sürece Türkiye’nin izleyeceği petrokimya ürünleri politikası, uygulama şansı bulabilecektir. Oysa, Petkim’in özelleştirilmesi, özellikle de yabancılaştırılması, Türkiye’nin petrokimya ürünleri politikasının etkinlikle uygulamasını güçleştirecek, hatta imkansızlaştıracaktır. Hatta Petkim’in özelleştirilmesinin, yabancı sermayenin ürün politikası havuzunda Türkiye’ye biçilmiş dışa bağımlı rol çerçevesinde, petrokimya üretiminin düşürülmesi gibi bir sonucu da olabilecektir. Bunun için, gübre fabrikalarının özelleştirilmesinden sonra Türkiye’nin bu sektörde ithalata daha bağımlı hale gelmesi bir örnek oluşturmalıdır. Genelde gübre üretimi yerine ithalata yönelinerek, pahalı, standart dışı ürünler yoluyla kamu yararı zedelenmektedir.

Bu nedenlerle, Petkim’in özelleştirilmesinde değil, kamuda kalmasında yargı kararında olduğu gibi “üstün kamu yararı” bulunmaktadır.

2. Muhafazakar Liberallerin Türbanı Neyi Örtüyor – Petkim Kararı

Demokratik bir sistemde son derece tehlikeli bir süreç olan iktidarın tek bir merkezde toplanma eğiliminin gittikçe güçlendiği ülkemizde, bu sürece bağlı önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Sadece devlet mekanizmasında değil, toplumsal yapıyı oluşturan kurumlarda dahi farklı bir sese tahammülsüzlüğün, her gün yeni bir örneğini veren ideolojik yaklaşım, deneyimlerden ders alınmadığının göstergesidir.

Gerek klasik gerekse David Easton'ın "sistem analizi" gibi farklı temeldeki teorilerde, demokratik toplumlarda karar süreçleri üzerinde etkisi bulunan, bağımsız kurumların varlığı önemli bir etken olarak kabul edilmiştir.

Demokrasi projesi, başından bu yana güç sahibi iktidarın sınırlandırılması ve dengelenmesi amacına yönelmiştir. Bu gelişimin son aşaması kabul edilebilecek "hukuk devleti", "koyduğu kurallara kendisinin de uyma yükümlülüğü" ile polis devletinden ayrılmaktadır.

Bu gelişim süreci hiç de sancısız olmamış, bazı ideolojik yaklaşımların sürekli baskı/tehdidi altında kalmıştır. Siyasi iktidarı oluşturan Yasama/Yürütme organının "kendi koyduğu kurallara uyma" yükümlülüğünü denetlemek amacı ile görevlendirilen "yargı"nın, "hukuk devleti"ne yönelik bazı kararları yoğun eleştiri konusu olmuş/olmaktadır.

Bu eleştirinin temelinde, seçimle gelen yasama/yürütme organına müdahale ile yargının yetkisini aştığı, siyasi karar verdiği, başka organların yetkilerini gasbettiği iddiaları yer almaktadır. Bütün dünyada, yargıya bu içerikte eleştiri getirenlerin muhafazakar/liberal kökenli olması hiç de şaşırtıcı değildir. Tarihin bütün dönemlerinde gücün/güçlünün yanında konumlanmış bu ideolojiye karşı yürütülen mücadele, aynı zamanda demokrasi tarihinin bizzat kendisidir. Eşit oy hakkı mücadelesinden ırk ayrımının kaldırılmasına ve sosyal devletin kabulüne kadar pek çok gelişme, tutucu/gelenekçi/muhafazakar ideolojiye karşı yürütülen mücadelenin sonucunda varolabilmiştir. Yargıya yönelik bu tür eleştirilerin hedefi bulanık olmakla birlikte, demokrasiyi etkinleştirmek olmadığı aşıkardır.

DİDDK'nın 27.12.2007 tarihli Petkim kararlarına yönelik eleştirilerin bu çerçevede algılanması yerinde olacaktır. Anayasa ve yasa hükümleri çerçevesinde, davaya konu olan idare işleminin hukuka uygunluk denetimini yapmakla yükümlü idari yargı organının, amaç ve sebep yönünde işlemi hukuka aykırı bulması, tamamıyla hukuki algılamaya dayalı bir karardır.

Anayasa ve Özelleştirme Yasası (4046) gereği, yürütmenin özelleştirme yapabileceğini belirten Danıştay, her idare işleminde olduğu gibi, özelleştirme işlemlerinde de asli amaç olan kamu yararı ile 4046 sayılı yasada özel olarak belirtilen "ekonomide verimlilik artışı ve kamu giderinde azalmaya yol açma" amacının varlığını hukuken sorgulamak durumunda olduğunu ifade etmiştir.

İdarenin amaca yönelik argümanlarını, yeterli bulmayan Danıştay'ın gerekçesini ortaya koyarak, işlemi amaç ve sebep yönünden hukuka uygun bulmaması, doğal bir yargısal faaliyettir. ABD Başkanı Nixon'ın istifasına yol açan 24 Temmuz 1974 tarihli ABD Yüksek Mahkemesi kararında, önemli bir değerlendirme mevcuttur; *"... bu Mahkemenin pek çok kararı, Marbury v. Madison'daki "hukukun ne olduğunun belirtilmesi kesinlikle Yargı'nın alanı ve görevidir" hükmünü kuşkusuz bir dille tekrarlamış, doğrulamıştır..."* Kararda imzası bulunan yedi yargıçtan üç tanesinin bizzat Başkan Nixon tarafından atandığı Yüksek Mahkemenin oybirliği ile aldığı kararda, devamla, *"..Herhangi bir konunun, Anayasa ile, herhangi bir biçim ve ölçüde Devletin organlarından birinin alanına sokulup sokulmadığına yahut bu organlarca yapılan işlemlerin kendisine tanınan anayasal yetki sınırlarını aşip aşmadığına karar verilmesi, Anayasanın yegane ve en son yorumcusu mevkiini işgal eden Yüksek Mahkeme'nin görev ve sorumluluğuna giren, gayet hassas bir Anayasa yorumu işidir..."* (ABD Yüksek Mahkemesi, US.v. Nixon kararı, 24 Temmuz 1974; Alıntı, Doç.Dr.Sait Güran, Hukuk Devletinde Yürütme-Yargı İlişkisi ve Yargı'nın Üstün Yeri, Onar Armağanı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977) denilerek, bir anlamda Yargı'ya yönelik eleştirilere cevap verilmiştir.

Siyasi iktidar ile bütünleşmiş muhafazakar/liberal yazarların türbanı doğrunun, adaletin ve bilginin üstünü örtmeye ne kadar çalışırsa çalışsın başarılı olamayacaktır. Papanın ziyaretini engelleyen La Sapienza Üniversitesi öğrencilerin pankartlarında dillendirildiği gibi; işimiz bunlara kalsaydı, dünyayı hala tepsi gibi düz zannediyor olacaktık. Ama, değil.

Sonuç

Bugün medyayı işgal eden muhafazakar liberaller, çeşitli biçimlerde elde ettikleri yerlerini/köşelerini, halkın özgürce, rasyonel karar oluşturulabilmesi için aydınlatma ve doğru bilgilendirme yönünde kullanmamaktadırlar. Tersine, varlıklarını, çıkarlarını sürdürülebilmek için toplumsal sorumluluklarını rahatlıkla terk edebilmektedirler.

Bunlar, toplumdaki çatışmaları, şiddeti ve karışıklıkları "toplumsal zenginlik" gibi kavramlarla abartma, giderek büyüyen cari açığı özelleştirmelerle açıklamayı ve aynı zamanda sürekli "sağduyuya davet" ile farklı düşünenleri de pasifleştirme becerisini ustalıkla sürdürmektedirler.

Bunlar, bir anlamda ideolojik regülatör görevi yapmaktadırlar. Ülkemizin temel sorunları, sinsice yürütülen bir propaganda ile örtülmektedir.

Bunlara göre; sosyal adalet, kamu yararı kavramları/ilkeleri de serbestleştirilerek "muhafazakar-liberal" piyasaya terk edilmelidir. Böylece, Petkim özelleştirildiğinde "kamu yararı" ve "cari açık", vicdanlardan çıkarılarak piyasalaştırılan türban gibi; özgürleşerek gelişecektir.